

Arxiu Històric de l'Hospitalet.  
C/Juan Pallarès s/n.  
08901 – L'Hospitalet.

Persona entrevistada: **Lola Solé Portolés.**

**FONS: TECLA SALA.**

Data: Desembre 2002.

Entrevistadora: Mireia Mascarell.

Duració: 50 minuts.

Signatura: Ot8

### **CARA A:**

**Primer, lo que sí voldria que quedés gravat és el seu nom, aquestes cosetes així, perquè quedi la referència.**

Jo em dic Dolors Solé Portolés.

**I em deia que vostè va néixer a l'any 36.**

No, no que vaig... Jo tinc 70 i... Vaig néixer a l'any 25, tinc 77 anys.

**Com la ciutat, va fer l'aniversari també quan el títol de ciutat.**

Sí, tinc 77 anys, jo el 18 de març, ara, faré 78.

**Escolti, i em deia que la seva família són d'aquí de l'Hospitalet.**

No, la meua mare era aragonesa, del Baix Aragó, i el meu pare era català de ????, els meus pares.

**Però es van conèixer ja a l'Hospitalet.**

Sí, perquè el meu pare treballava a la fàbrica i la meua mare havia sigut minyona dels amos de la fàbrica, el doctor, el senyor Boris.

**Dels Boris?**

Boris, de Cal Bori, una torre que es deia Cal Bori, la meua mare havia servit allà a aquests senyors, i d'allà el meu pare va entrar a la fàbrica perquè tenia un cosí, un cosí que era amo de la fàbrica, van ser amos, i va entrar ell i un altre cosí, dos, van entrar a la casa. Em sembla que era porter, no sé, jo ho vaig sentir parlar a casa, eh? I llavors es van conèixer, amb la mama es van conèixer i la mama li va dir al senyor Bori: "Escolti, senyor Bori, coneixo uns senyors d'allà... Què li sembla?" Diu: "És bona persona". "No, no, si es vol casar". Sí, sí, i es van casar.

**I ja es van quedar a viure aquí a Hospitalet Centre.**

Sí, sí, ja es van quedar a viure a Hospitalet.

**I vostè també sempre ha viscut aquí a l'Hospitalet Centre.**

Jo sóc nascuda de Hospitalet, del carrer Barcelona, on feien els Mobles Magrinyà, el negoci aquell, el carrer tancat, eh? Era un carrer antic que era tancat i hi havien uns safareijos públics allà, i el carrer era tancat. I jo vaig néixer en una caseta que fa la cantonada que ara puja a la Tecla Sala, aquí al d'allò que hi ha unes cases que han fet noves, amb unes persianes... Jo vaig néixer a aquella caseta, del carrer Barcelona sóc filla jo.

**I diu que allí hi havia un safareig?**

Hi havia uns safareijos. Ui, això és molt antic! Que anava la gent pública, anaven a rentar...

**Però no són els que hi ha ara allà a la punta de Xipreret.**

No, no.

**Eren uns altres.**

Eren uns altres, sí. Eren uns altres, sí.

**Quina llàstima que ho hagin tirat a terra tot això.**

Sí, sí, mira, han fet pisos. Jo vivia allà, després vaig anar a viure a una casa una miqueta més avall, vora dels safareijos, i “allavors” ara van tirar a terra la casa i van comprar aquest pis.

**Molt bé. Escolti, com va ser que vostè va entrar a la fàbrica? Quina edat tenia?**

Jo als 14 anys.

**14.**

Sí, em faltava molt poquet pels 14 anys. Vaig entrar a l’any 40.

**Sí, tot just acabada la guerra.**

Sí.

**I a través de qui va entrar-hi?**

A través d’una... Vaig entrar perquè llavors allà a la Tecla Sala no era com Can Trinxet, allà era més... una miqueta més fina la fàbrica d’allò. Ja llavors vaig entrar per un capellà que hi havia aquí a Rosend Arús, que es deia mossèn Antoni, i aquest capellà quan la guerra no li van fer mai res, anava de paisà, no li van fer res, i aquest senyor van anar trobant i ell va fer una carta i la vaig portar a la fàbrica, i a la fàbrica deseguida em van “pillar”, perquè la mestressa era molt de misa, la Tecla Sala era una senyora molt de misa, molt, molt, era molt de misa, i pel capellà vaig entrar a la fàbrica.

**Hi coneixia algú per això vostè, que hi treballés o...**

Sí, coneixia alguns, tots d’allà del veïnat que treballaven sí que en coneixia, i llavors li vaig donar un “recado” a una, que ja és morta també, que es deia Petita Osmar o no sé què, i ell diu: “Si a la fàbrica et criden que et donguin un “recado”, m’avisés”. I sí, sí, li van donar el “recado” a ella i llavors vam anar al despatx.

**I va anar sola per això o la van acompanyar?**

No, amb la meva mare, amb la meva mare, sí.

**I amb qui va parlar, ho recorda, qui era en aquell moment?**

“Pues”... no sé si era un Peiró...

**El fill del Peiró, que havien... el Domingo Peiró.**

El Domingo Peiró! Que ja és mort? Sí, sí que és mort, sí, el Domingo Peiró, que aquest era al que se li presentaven els de la fàbrica, com que feia tants anys i persones grans que havien treballat allà el coneixien de petit... les dones més velles, sí, sí.

**I llavors vostè, aquell dia la va acompanyar la seva mare...**

La meva mare, sí.

**I li van dir que començés a treballar...**

Sí, llavors em van dir: “Tal dia ja pot venir a treballar”. Vaig entrar i fins que vaig sortir ja no vaig marxar d’allà.

**Déu n’hi do! I escolti, a quina secció va entrar vostè?**

A la secció da dalt de tot, al tercer pis.

**I sempre va estar allà?**

Sempre al tercer pis, vaig estar amb la mare de la Pilar, treballant juntes amb la mare de la Pilar! Coneix la Pilar?

**Clar, d’això es coneixen.**

La Pilar treballava a la secció d'allà, del mig.

**Sí, a les contínues.**

A les contínues. Jo treballava a dalt, als acabats, perquè allà era filatura, eh? Allà era filatura, no hi havia roba, i la mare de la Pilar com que és molt sorda... un tros de pa, una dona boníssima, boníssima, sí, vam estar juntes.

**Escolti, i un cop vostè va ser a dins, recorda si vostè va ajudar algun conegut, algun parent o així a entrar?**

A entrar no, no, "allavors" no, no, ningú.

**I quin any va sortir de la fàbrica vostè?**

Vaig sortir el dia 2 de novembre de l'any 69.

**Quina memòria!**

Sí.

**Sí que es recorda bé.**

Tinc papers encara.

**Ah, pels papers, del 69.**

Al 69 vaig plegar.

**O sigui, va plegar abans de que la fàbrica començés...**

A punt de tancar, perquè se'n va posar la meua mare malalta i vaig tenir de deixar la feina.

**Clar. I quin horari feia vostè a la fàbrica?**

El "turno" del matí.

**Sempre va fer el del matí?**

Sempre el "turno" del matí, sempre, sempre.

**Perquè li anava millor?**

No, em van posar el matí i volia anar al matí.

**I què entraven, a les 5?**

Sí, a les 5, a les 4 del matí ens llevàvem, i anàvem una colla perquè allà el veïnat... anàvem una colla, no anàvem mai soles, per la carretera soles ens trobàvem els carros que anaven al Born, portaven escaroles i tot, a vegades queien escaroles i les collíem: "Mira!" Sí, sí.

Ja després hi havia cotxe, van posar uns cotxes que t'agafaven... "Bueno", t'agafaven a davant de l'Ajuntament, però allà a la Remunta hi havia el cotxe, i ens deixava a punt a la fàbrica.

**Però era de la fàbrica el cotxe aquell o no?**

No, no, un autobus que va posar...

**Ah, un autobus que feia aquella línia.**

Sí, "hasta" el parc de la Torrassa, sí, i "allavors" al plegar també parava a la fàbrica i pujàvem i ja anàvem marxant...

**O sigui, que fins que no van posar l'autobus van anar...**

A peu anàvem, a peu.

**A peu sempre.**

Sí, sempre, sempre.

**Però sempre acompanyades.**

Sí, sempre anàvem en colla.

**Perquè hi havia molta colla de gent al Centre?**

Sí, allà al Centre que vivia jo, molta colla, sempre anàvem acompanyades, sempre, ens esperàvem. Al migdia quan plegàvem: “Corre, que ve l'altra corrents!”

**Escolti, i vostè es va casar quan ja treballava a la fàbrica i tot.**

Sí, sí, em vaig casar.

**I quan es va casar... Va tenir fills vostè?**

Un vaig tenir.

**I no va canviar d'horari mai?**

No, no, perquè tenia la meva mare que me'l cuidava, sí, sí.

**Expliqui'm una miqueta això de la feina que feia vostè. Perquè a dalt... A veure, abaix de tot hi havien les cardes, les metxeres... Al mig estaven les contínues...**

Sí, al mig les contínues, i a dalt hi havia el doblador, després hi havia... què hi havia? Jo treballava al doblador, jo era dobladora, amb la mare de la Pilar, juntes, estava amb la mare de la Pilar.

Després hi havien... Què hi havia més? Els Aspis, el retort també hi era... sí, perquè portaven... la feina que fèiem al doblador la portaven al retort.

**Perquè quina màquina hi anava primer? Com anava això? Quan el fil pujava d'abaix de les contínues, què hi havia primer?**

Pujava de les contínues el fil a nosaltres.

**I llavors hi havia el doblador.**

El doblador.

**I després?**

Els Aspis, hi havien els Aspis. Després què hi havia...?

**L'ovillador potser.**

L'ovillador potser, sí. Tot aquest fil pujava de les contínues, ja pujava a dalt, i nosaltres dels rodets hi anava al d'allò... ja el diré? Al doblador. Allà ho fèiem, anaven els fils, ja pujava tenyit, eh?

**Ja pujava tenyit. Això l'anava a preguntar.**

Ja portava el tint, a dalt hi havia el tint i tenyien el fil. Era bo, eh? Després es van canviar les màquines, van posar màquines modernes.

**Però això ja devia ser bastant tard.**

Sí, això més endavant, quan vaig entrar jo no.

**Escolti, vostè quan va entrar què va entrar, com ajudanta?**

Com ajudanta, perquè no sabia.

**D'aprenenta.**

Aprenenta. No sabia res! No sabia com anava.

**I quan de temps estaven aprenent?**

No recordo, això sí que no me'n recordo quan vaig estar. Jo vaig tenir que ensenyar també, quan van entrar vaig tenir d'ensenyar, sí.

**I què estava, amb una dobladora?**

Amb una dobladora, que erem... 4, o 8, a doblador 8, i llavors van posar màquines modernes i amb 4... Erem 4 i es feia la feina. Eren més modernes.

**Però la feina que feia, va fer sempre la mateixa?**

Sempre, sempre vaig estar allà.

**Què feia aquesta màquina nova?**

Feia igual, com les altres però amb rodets, aquesta màquina era més moderna i anava més depresa.

**I no necessitava tanta gent.**

No, “menos”, “menos” gent feien la feina.

**I la gent que va plegar d'allà de dobladors on la van posar, les dones que ja no...**

Molta gent plegaven i moltes marxaven, mira... plegaven i... entraven i sortien, llavors va ser una cosa que entraven i sortien en cada moment.

**Però això ja devia de ser a finals.**

No, a finals de... que es va tancar, perquè la fàbrica em sembla que es va tancar...

**Al 70...**

2...

**Més tard, més tard.**

Més?

**Sí, sí.**

Més tard?

**Sí, sí.**

Perquè jo hagués pogut aguantar...

**Em sembla que les últimes persones que van sortir, van sortir al 79.**

Al 79? No vaig poguer arribar allà, veus?

**Clar, no, no. Escolti, expliqui'm una miqueta quan arribaven a la fàbrica a les 5 del matí, què feien només entrar? Perquè havien de passar... avisar a aglú que arribaven o fer alguna cosa o...?**

No, no, entràvem i pujàvem a dalt, ens canviàvem...

**Que tenien a dalt vestidors?**

Els vestidors, ens canviàvem i quan era l'hora tocaven la d'allò i ens posàvem a treballar, i després a esmorzar.

**El tall se'n recorda a quina hora el feien per esmorzar?**

L'esmorzar? No sé si eren dos quarts de 9, mitja hora, mitja hora teníem per esmorzar.

**I què feien en aquesta mitja hora apart d'esmorzar?**

Ens sentàvem i esmorzàvem i mira, desseguida... (Interrupció)

... Hi havia una riera molt... que “bueno”, per passar allà...

**Això quan anaven a treballar.**

A treballar, sí, a la fàbrica. Havíem passat unes peripècies... Oh!

**I clar, plovent i amb fred...**

Oh! Havíem passat, eh? Havíem passat!

**Perquè els carrers no estaven tots alquitranats.**

No, què bah! Què bah! Això que sempre anàvem acompanyades, llavors era un altre...

**Perquè de por en tenien?**

No, no, no era com ara, no era com ara, no, no. Era molt diferent.

**Era un altre ambient.**

Un altre ambient, molt diferent.

**Parlàvem de l'esmorzar, que em deia que es quedaven per allà i es quedaven allà mateix a la...**

A la secció, i hi havien que anaven abaix al pati.

**I vostè no baixava al pati?**

No, no, perquè tenia de baixar "hasta" abaix, i no volia baixar, les que estaven abaix sí que hi anaven, però jo no baixava.

**I a l'estiu tampoc?**

Tampoc, no, no baixava.

**Perquè em deien altres senyores que feia molta calor a l'estiu.**

Sí, una calor que no es podia aguantar! Teníem les finestres així d'obertes, eh?, només. No es podia obrir més.

**Però per què?**

Pel fil.

**Ah, perquè es podia trencar el fil.**

I una calor havíem passat! Després ens van posar refrigeració per dalt, al "techo" i llavors sí que estàvem bé. Allà sí que vam estar bé.

**Déu n'hi do! Escolti, i vostè sempre va treballar a la segona planta.**

A la tercera, a la tercera planta jo treballava, a la segona no, a la tercera planta, a l'última, a l'última planta, a dalt de tot!

**Vostè treballava a l'última planta, i llavors si es quedava a esmorzar a dalt ja, hi havia algun altre espai de la fàbrica que vostès utilitessin, que vostès hi anessin per alguna cosa?**  
No.

**Apart dels vestidors, hi havia lavabos allà?**

Sí que teníem lavabos, sí, no gaire. Allà a l'entrada de l'escala hi havia una font, a cada secció abaix a l'escala teníem una font, a fora hi havien els lavabos... No hi havien els lavabos, hi havien els vaters... poca cosa, sí.

**I escolti, perquè m'havien dit que també hi havia un menjador a la fàbrica.**

Sí que sé que el van posar, però jo no hi havia anat mai. Això debien anar els homes.

**Sí, m'havien dit que anaven alguns homes.**

Els homes, sí.

**Que es quedaven a dinar...**

Es quedaven allà a dinar, que anava tot el "turno" de tot el dia. El que anava tot el dia "pues" hi havien uns menjadors per menjar.

**Vostè no va entrar mai.**

No, no hi vaig entrar mai jo.

**I de dones em deia que eren 8 a les seves màquines.**

Sí, a les màquines sí, però després vam ser 4.

**Després 4. I d'homes n'hi havien treballant al doblador?**

No, homes no, portaven les caixes de fil, es portaven les caixes... Ells només portaven les caixes per nosaltres, el fil, per treballar.

**O sigui, que ells no estaven a les màquines.**

No.

**Ells feien els transport del fil.**

El transport, hi havia l'ascensor que pujava a la secció de les contínues, pujava el fil allà, sí.

**I la relació que hi havia amb els homes aquests que portaven el fil i tot això, es tractaven de vostè i tot això o...**

Sí, a vegades ens dèiem de tu, a vegades ens dèiem de vostè, segons, sí.

**Perquè les edats dels homes i les dones eren més o menys les mateixes? No és que els homes fossin més jovenets...**

No, no eren jovenets, no, no hi havia de jovenets, no.

**I a les seves màquines de dobladora hi havia alguna encarregada?**

No, encarregat, teníem encarregat, un encarregat.

**Un encarregat.**

Sí, l'encarregat se'n cuidava de tota la... la secció nostra, de doblador, i al retort hi havia un altre encarregat, al retort tenien un altre encarregat.

**I escolti, una pregunta, les senyores aquestes que treballaven en el doblador amb vostè, hi havia moltes noies jovenetes quan vostè va entrar o eren totes més aviat...**

No, de mitja edat, perquè mira, treballava la mare de la Pilar i també era gran, i treballava una altra, una noia que aquesta va plegar i es va posar aquí a la Seguretat Social, que la trobo, que és vídua... es diu Asunción aquesta noia. La trobo moltes vegades i aquesta ha treballat a la fàbrica amb mi, ha estat amb mi al doblador. I en sé una altra que viu per aquí dalt a Can Bori, aquesta també treballava amb mi, ara la veig, i després una altra del carrer Santa Rosa...

**Déu n'hi do! Vostè és un pou de... I escolti, d'homes no hi havia a les màquines?**

No.

**En tota la secció no hi havia cap home treballant.**

No, els homes buidaven les bitlles, anaven amb una cinta... les buidaven per la caixa de la punta, i els homes la buidaven, s'encarregaven de treure-ho i nosaltres...

**O sigui, feina de transportar i de pes...**

Ho portaven tot els homes.

**Escolti, i apart a la fàbrica de la feina que es feia amb el fil, també sé que hi vivia gent, oi què sí?**

Vivien els encarregats, en uns pisos que encara hi són allà. Vivien encarregats, sí.

**Però només alguns.**

No, molts, vivien bastants d'encarregats, sí, sí.

**I estaven amb les famílies.**

Sí, vivien amb la família, tenien casa i allà ells vivien.

**I vostès, les treballadores tenien contacte amb les famílies aquestes que treballaven?**

No, no... Home, hi ha que sí treballaven les dones allà als pisos de l'encarregat. Hi havien que treballaven de dones també, sí.

**I això que em deia de la inversió que van fer, que van posar aquestes maquinàries noves, això no recorda més o menys quina època va ser?**

D'això sí que no em recordo, d'això sí que no.

**No, li pregunto perquè és curiós perquè tan a les metxeres com a les contínues no m'ha dit ningú que haguessin canviat la maquinària.**

A nosaltres sí, a dalt sí que la van canviar.

**Ah, on també m'havien dit que havien canviat era al tint, que havien canviat les calderes pel tint.**

Jo no he estat mai al tint, nosaltres no entràvem, no, això sí que no sé.

**I recorda si era una feina molt dura de fer?**

A on?

**La seva.**

No, doblador era una feina que estava bastant bé.

**Anaven a preu fet vostès?**

Sí, anàvem a preu fet, sí.

**Però tenien un mínim que havien de fer o com funcionava això?**

Això per les caixes que fèiem, anava per les caixes. Les caixes que fèiem, després teníem una llibreta i apuntaven els kilos que hi havien i apuntaven en una llibreta i hi havia el senyor Creus que se'n cuidava d'arreglar tot això.

**D'arreglar tot lo que era...**

Sí, sí, sí.

**I escolti, recorda si hi havia hagut accidents a la secció on estava vostè?**

Em sembla que sí, em sembla que va haver un, que la seva dona hi treballava. Aquest senyor em sembla que cuidava de les corretjes, no sé, un d'allò que cuidava les corretjes, engrasar corretjes, no sé si el va enganxar una corretja, sí, i em sembla que va morir. Llavors la Tecla Sala es va portar bé amb ella, no sé si devia tenir un crio o què, no ho recordo bé, no sé qui és, ara no me'n recordo, nio sé el nom tampoc, però li va pagar la Tecla Sala, se li va pagar tot.

**I per lo que era l'època, aquella època que ja fa molts anys, la gent estava contenta amb el sou que cobrava? Estaven bé?**

No dèiem res allà, era molt més diferent que ara, sí, era diferent.

**Però vostès sabien si cobraven lo mateix que les noies del Trinxet o així o cobraven més?**

No ho sé, no interveníem en la Trinxet.

**No en parlaven d'aquestes coses?**

No, amb el Trinxet no.

**Perquè abans em deia que a vegades es trobaven amb...**

Sí, pels carrers, al migdia ens trobàvem a la carretera però no parlàvem mai, nosaltres anàvem la nostra colla i elles anaven amb la seva colla.

**I sap si hi havia diferències entre el que cobraven els homes i les dones o no?**

No sé, això sí que no sé... no es deia, no es parlava de res.

**Escolti, i la bata que es posaven...?**

Ah, sí ens van donar bates, sí, es rentaven a la fàbrica, es rentaven les bates i tot.

**Perquè m'havia dit una senyora que les primeres bates que van donar eren molt gruixudes.**

Sí, sí.

**Vostè se'n recorda d'això?**

Sí, sí eren gruixudes, sí.

**I que les havien de portar a casa per rentar-les.**

Les rentàvem nosaltres, i després ens van donar unes de més fines, i aquelles ja es quedaven, quan plegàvem el dissabte ja les deixàvem allà i les rentaven.

**Ah, sí?**

Sí, les rentaven allà a la fàbrica, ens rentaven la bata.

**Les fines.**

Sí.

**Les gruixudes les havien de portar a casa seva.**

Sí, sí.

**Déu n'hi do! I escolti, en el temps aquest que vostè va treballar, que va anar sempre a les dobladores, sempre va estar al doblador, però primer va entrar com aprenent, després ja va quedar més com a experta diguem, no? I va haver moltes vegades que li augmentessin el sou en tot el temps que va estar o...?**

“Algo” sí, augmentaven, sí.

**O sigui, quan més temps portaves...**

Clar, quan més anys portaves, clar.

**Quan t li costava anar a la fàbrica de temps? Quanta estona s'hi estaven al matí per anar del Centre a la fàbrica a peu?**

Mitja hora? “Menos”, sortíem... allà a dos quarts de 5 o una cosa així marxàvem, llavors a les 6 arribàvem allà, justets, justets, a vegades esperàvem.

**O sigui, que 10 minuts, un quart d'hora.**

Sí, no era molt, no.

**Escolti, i m'havien explicat del doctor Solanich...**

Sí, el Solanich era metge.

**Vostè recorda al doctor?**

Sí, ens visitava ell, feia visita. Una vegada em va fer la visita i em va dir: “Miri, es tindrà de posar ulleres”. Per ell, llavors em vaig tenir de posar les ulleres, sí, el Solanich.

**I havia anat moltes vegades al dispensari mèdic?**

No, no vaig estar gaire jo, al dispensari no vaig anar gaire. I els eu germà era el gerent, el senyor Joan, el senyor Joan era el gerent.

**I amb el gerent hi tenien tracte vostès?**

Al gerent anàvem quan se tenia d'anar a parlar alguna cosa, sí.

**Però si no...**

No, amb ell no... no podies anar.

**I així el metge, el Solanich per exemple, el seu embaràs li va portar el doctor Solanich o un altre metge?**

No, un altre metge. Llavors em portava un altre metge, ell no.

**També m'havien explicat del doctor Solanich que havia ajudat a molta gent, per exemple, gent que hi treballava doncs que el pare, la mare, el germà o els fills, que estaven malament i que els hi havia donat un cop de mà.**

Sí, els visitava. Em sembla que era de l'estòmac ell. Sí, d'estòmac, sí, m'ho van dir, havia anat molta gent a visitar-se, d'estòmac, sí, m'ho havien dit.

**O sigui, ho ha sentit això.**

Sí, ho he sentit, ho he sentit això, sí.

**I també m'havien parlat... A veure si d'això se'n recorda, de que hi havia mestre, hi havia com una biblioteca...**

No.

**I diu que allà el mestre, a les dones que volien, voluntàriament, els ensenyaven a llegir, a escriure, a brodar...**

No me recordo...

**No li sona.**

No, no, això no, no em sona que hi hagués...

**I a veure si li sona això, d'un economat.**

Sí, sí, sí que en teníem, sí.

**Expliqui'm això de l'economat, com anava...**

Sí, s'anava em recordo un cop... no sé si un cop a la setmana, anàvem a l'economat i llavors si no tenies festa et queien pels Reis... pels Reis anàvem a buscar... pels Reis ens donaven llençols, tovalloles... sí, et feien un d'allò. I si tenies festes et donaven més i et regalaven "menos", durant l'any les festes que tenies... per les festes que tenies et donaven el regal, si no tenies moltes festes durant l'any et feien un regal més maco. Tinc jo les de la fàbrica.

**Encara duren.**

Uh, maques! Mocadors de mocar també...

**Però no eren d'aquí de Hospitalet.**

No, no sé, ho portaven d'un altre "puesto".

**Debien venir de Roda potser.**

A Roda tenien una fàbrica també, podien venir de Roda, no sé jo. Perquè abans pels Reis anàvem a la fàbrica a buscar els Reis.

**I els donaven a la fàbrica mateix.**

Sí, sí, t'ho donaven a la fàbrica.

**I això de l'economat com ho feien, pagaven allà o els hi descomptaven després del sou? Se'n recorda d'això?**

No, no em recordo, em sembla que no, no sé, no...

**Vostè havia anat a comprar.**

Sí, havia anat, és clar.

**A on, a on estava l'economat?**

A la fàbrica, a la fàbrica.

**A la fàbrica. Perquè després l'economat el van posar... no sé si se'n recorda d'això, al carrer Comerç de Santa Eulàlia.**

Ah, poder sí, sí, em sembla que sí.

**Que van posar l'economat que era per totes les empreses...**

Les empreses del tèxtil, sí, me'n recordo.

**I havia anat també allà a Santa Eulàlia?**

Sí, havia anat, a Rocafort a Barcelona havia anat.

**Però el de Barcelona era de roba o era també de menjar?**

De roba, em sembla que el de Barcelona era de roba.

**I havia anat molt?**

Havia anat, si d'allò hi anava i si no no hi anava.

**Que sortia més a compte?**

Sí, estava bé.

**I recorda si apart del metge i l'economat i tot això, hi havia alguna altra cosa que beneficiés als treballadors així a la fàbrica?**

No...

**Perquè això dels Reis que em deia, això ho van fer sempre o al principi quan va entrar vostè?**

No, quan vaig entrar no, van "tardar", van "tardar", però això dels Reis no sé quan va durar, no me'n recordo quan va durar. Això sí que no ho sé.

**Escolti, i amb les senyores que treballaven amb vostè quina relació tenien? Xerraven molt...?**

Sí, home, no podien enraonar gaire tampoc, perquè havíem d'estar per la feina, eh? No, teníem molta relació totes, sí.

**Al sortir de la fàbrica eren...**

Sí, al sortir de la fàbrica ens trobàvem totes, sí, sí.

**Es van fer amigues.**

Amigues totes, anàvem juntes sempre també, veníem juntes.

**Perquè escolti, a dins de la fàbrica devia ser difícil parlar, no?**

Home, és difícil, hi havia molt de soroll i tenies de cridar molt, tenies de cridar, i allà clar, no volen que... Has d'estar per la teva feina, pots enraonar però al "tanto", eh?

**I l'encarregat vigilava molt?**

Home, és clar que et vigilava l'encarregat, sí, l'encarregat et vigilava molt.

**I renyaven si... si veien les dones...**

Home, si veien que enraonaves molt et deien: "Al "tanto", eh?" Ja tenies de vigilar, tenies d'anar vigilant que no et veiessin.

**Escolti, i llavors vostès treballaven als dobladors, per sobre hi havia l'encarregat de la secció havíem dit, no? I l'encarregat devia tenir potser algun ajudant.**

Sí, hi havia ajudant.

**Que també era home.**

Sí, també era home, tots.

**I per sobre de l'encarregat hi havia algú a la fàbrica o ja directament anava el director?**

L'encarregat, l'ajudant i hi havia el director.

**I el director passava moltes vegades per allà a vigilar?**

Al matí, cada matí venia el director. Quan vàiem al director, anava tan perfumat que si hi havia el director per allà la punta ja sentíem: “Ja tenim el director! Ja ve el director!”, de lo perfumat que anava!

**Déu n’hi do! I què venia, parlant amb l’encarregat?**

Amb l’encarregat, parlava amb l’encarregat de la feina... anaven distribuint les coses o no sé què, i després se n’anava.

**I amb vostès parlava?**

No, amb nosaltres no, amb l’encarregat, l’anava dient.

**I això de que el director passava cada dia pel matí, això va ser sempre o...?**

Sempre passava, cada matí passava, i a vegades tornava a passar allà al migdia, eh?, segons.

**I vostès quan havien de fer alguna consulta, una pregunta o havien de dir “algo”...**

Anàvem al despatx, teníem d’anar al despatx.

**Del director?**

Sí.

**Però primer l’havien de dir a l’encarregat?**

Sí, li dèiem, teníem de dir a l’encarregat: “Miri, que tinc d’anar al despatx per tal cosa”, a l’encarregat.

**Però normalment s’hi anava molt al despatx o l’encarregat solia...?**

No, per alguna cosa hi anàvem però si no no hi anàvem.

**Escolti, vostè això que em deia de la Tecla Sala, la va arribar a veure alguna vegada personalment?**

La vaig veure! Desde que havia entrat a treballar ni una vegada va venir a la fàbrica! I ens van dir: “Mirin, avui vindrà la Tecla Sala, escombriu bé que vindrà!” “Què estrany!” Sí, va venir, una senyora gran, una mica coixa... i vaig veure la Tecla Sala.

**I quina impressió va tenir d’ella?**

No, ella va passar pel “pasillo”... res, va mirar la fàbrica, va passar pel “pasillo”... Les dones grans encara no la coneixien!

**O sigui, que ella no estava per allà vigilant mai.**

No, no va venir mai. Un cop que la vaig veure jo, ja tenia els seus... Ella era vídua i ja se’n cuidaven els seus nebots i allò, ja se’n cuidaven.

**Això que em deia de que era molt beata, això ho havia sentit a dir per aquí, per Hospitalet?**

Sí, em sembla que tenia una capella a casa seva i tot, i anava el capellà i tot, sí, sí. Molt de misa, era molt.

**La gent estava contenta a la fàbrica?**

Sí, la Tecla Sala era una fàbrica una mica més fina que Can Trinxet, és diferent. A Can Trinxet eren més... més basta i aquí era més fi, perquè els de Can Trinxet sortien amb el cap de borra, i anaven d’allò. Nosaltres sortíem ben arregladets, sense borra, molt diferent nosaltres. Nosaltres sortíem molt diferents.

**L’ambient diu que...**

Sí, l’ambient de Can Trinxet... Nosaltres ren més diferents.

**Escolti, durant el temps que vostè va treballar, les senyores que hi treballaven d'on eren la majoria?**

Moltes de Hospitalet, de la Torrassa, de Santa Eulàlia... de totes aquestes comarques d'aquí treballaven, sí.

**I gent de fora van... ?**

De fora sí que hi havia algú, però no n'hi havia geire, no, tots erem de la vora que treballàvem, sí.

**I de gent de Barcelona, recorda si venia gent?**

No em recordo de Barcelona, no sé, les altres seccions ja no sé, de l'altre ja no sé res.

**Escolti, això que m'explicava abans... anem fent, eh? Anem i tornem... Això que em deia del dia de Reis, per exemple, quan vostè va tenir la criatura li van fer algun regal o alguna cosa?**

No, no.

**No era normal això?**

No, no, allà no es feia res d'això.

**I quan va deixar la fàbrica?**

Eh?

**Quan va deixar la fàbrica li van fer alguna cosa, al 69?**

No, tampoc.

**I recorda quan va tenir el seu fill, va tenir algunes setmanes de permís?**

Sí, vaig tenir...

**Com funcionava? Perquè ara això funciona diferent.**

Sí, llavors no em recordo... No sé quant vaig estar de baixa... No em recordo quant vaig estar de baixa, fa tants anys ja! Ja no em recordo. Vaig estar de baixa i llavors ja la meva mare el cuidava, i llavors jo "pues" mira, anava al torn del matí i al migdia ja estava a casa.

**Perquè m'havien explicat que les senyores quan tenien criatures feien dos coses, o sortien a l'hora de l'esmorzar...**

Ah, sí, n'hi ha que sí, però jo no, perquè la meva mare venia cap aquí i el portava... com que no ho criava, era amb biberó "pues" ja estava. No calia.

**Escolti, i entre vostès, entre les dones es tapaven allò si alguna feia alguna cosa malament o així, s'ajudaven i... Sap què vui dir? Allò de dir: "Oi, això ho has fet malament. "Bueno", no direm res..."**

No, com que... moltes coses s'hi sabien... Hi havia una noia, no sé si és morta o és viva, erem molt amigues, i si hi havia una cosa entre jo i ella s'ho callaven tot, totes dugues, s'ho havien callat tot. Feien una cosa: "Has vist què cosa, tu?" "No diguis res!" I no dèiem res, ni una ni l'altra.

**Escolti, i recorda si hi havia sindicats o alguna cosa així, alguna cosa de sindicats...?**

Sí que hi havia sindicat, hi havia un que s'en cuidava de... dels sindicats. Sí que "algo" hi havia de sindicat, sí.

**Però no recorda si feien... què feien i...?**

No, hi havia un d'allò... hi havia una que era encarregada d'unade les seccions del mig, era encarregada i aquella sempre deia: "Aquesta tarda tinc d'anar a parlar amb el senyor Joan, que no sé què, no sé "quantos".

Tenien allà a la fàbrica... parlava amb el gerent: "Senyor Joan, que no sé què, no sé "quantos"...

**Però no sap de quins assumptes tractaven.**

Segons com li convenia t'ho deia, i si no no t'ho deia. Ja no li preguntàvem.

**I ella no explicava.**

A vegades t'ho explicava i a vegades no t'ho explicava...

**Escolti, i recorda si havia hagut alguna vegada alguna vaga..., que fessin “huelga”...?**

Sí que vam fer de “huelga”, sí, vam fer. Me'n recordo que... un dia van venir la policia a la porta: “I s'engegaran les màquines? S'engegaran?” I estàvem així, si ens aveníem, si no ens aveníem... Vam tenir “huelga”, una “huelga” de les que hi havia llavors...

**No recorda més o menys quan devia ser això.**

D'això no me'n recordo, no me'n recordo ja.

**Però va venir la policia.**

Sí, teníem al porter... allà teníem a la policia, sí, a la porteria.

**Perquè vostès volien treballar?**

Nosaltres volíem treballar, però si ens volien... Deien: “Engegem, no engegem...” I estàvem així.

**Perquè vostè recorda si va haver alguna vegada protestes o baralles o conflictes, o algun problema a la fàbrica?**

D'això de protestes sempre n'hi havien, sempre hi havia protestes i hi havia coses allà, a vegades, sí.

**Però de problemes allò... o manifestacions o coses així?**

No, no, de manifestacions en van fer... Llavors es va fer, no sé quan era, es va fer una manifestació que vam anar tots d'aquí a Montjuich, una colla, vam anar tots a una manifestació que van fer, i van anar moltes fàbriques, moltes fàbriques hi van anar.

**Però els van obligar a anar-hi?**

Sí, ens van fer anar allà, sí.

**I escolti, de quan la guerra civil, les senyores així més grans que hi treballaven, com la mare de la Pilar, els hi havia explicat alguna cosa de com era la vida a la fàbrica durant la guerra?**

No sé...

**De si passaven por...**

No sé, perquè quan la guerra elles van treballar per la guerra, llavors nosaltres vem treballar que es va fer de nit per la corrent. Per això havia anat de nit i tot una vegada a treballar, per falta de corrent, per la corrent ens feien anar de nit. Era més pesat!

**I les avisaven el dia abans?**

Ens deien que havíem d'anar de nit per la corrent, i a treballar de nit.

**I s'havien trobat treballant, haver de parar màquines, que es paraven les màquines per falta de corrent?**

Sí, s'havien parat moltes vegades.

**I llavors què feien?**

Mira, estàvem allà sentades i a enraonar i a riure perquè erem molt de la broma!

**Fins que tornava...**

La mare de la Pilar... Oh, oh, si era de la broma! Aquella era de por!

**Escolti, i això que em deia que amb les treballadores de Can Trinxet es veien pel carrer quan sortien, però no hi havia relació?**

No, no teníem relació, no les coneixíem... nosaltres anàvem per la carretera avall i elles també, però no ens coneixíem, no ens coneixíem.

**I la gent del carrer també ho veia aquesta cosa que vostè em deia, de que era un nivell diferent el de la Tecla...**

Sí, diferent, ja et deia, la Tecla de Can Trinxet era molt més diferent.

**Però ho deia això la gent al carrer?**

Això no ho sé, no ho sé, entre nosaltres ens havíem donat compte, nosaltres sí, nosaltres ens donàvem compte d'això.

**Perquè a vostè alguna vegada l'havien dit alguna cosa per treballar a la fàbrica? Allò de dir: "Oh, quina sort!", o "algo" així?**

No, no m'ho van dir mai.

**No, perquè alguna senyora de Collblanch m'havia explicat que clar, com era una fàbrica que tenia bones referències...**

Ui, sí, per entrar aquí necessitaves... No cal que t'ho digui, no, que no entraves així com així, filla, eh? A Can Trinxet poder sí que entraven, però aquí... Aquí era molt diferent, eh?, per entrar.

**Clar, que li havien dit: "Quina sort per treballar a la fàbrica Tecla Sala!"**

Sí, sí que havien dit, estàs bé, una fàbrica gran, i una fàbrica que tindràs per tota la vida...

**Perquè hi havia molt aquesta idea de que la gent que hi entrava era per sempre, no?**

Oh! Hi ha que sí, hi ha que no, hi ha que marxaven. Hi ha que s'hi quedaven i q ue marxaven.

**I les que marxaven, marxaven per una altra feina o...?**

Hi ha que se n'anaven a un altre "puesto", hi ha que havien deixat la feina, que ja no volien treballar més...

**Escolti'm, expliqui'm una mica la vida social a la fàbrica, perquè m'havien explicat d'unes excursions... que feien les treballadores i els treballadors, unes sortides...**

No, jo no havia anat mai.

**Mai?**

No, a això no havia estat, no hi havia anat.

**No va anar mai a la platja amb les companyes...?**

No, no, jo anava particular, jo anava particular, però no per la fàbrica ni res.

**Però recorda que hi haguessin aquestes excursions?**

No me'n recordo, això sí que no.

**No?**

No, d'això no, veus?

**I recorda d'haver celebrat alguna festa o alguna cosa dins de la fàbrica?**

Sí, vaig celebrar quan venia el "cumpleanys" o sant d'algú, portàvem pastes i allà ho celebràvem una colla i a menjar... Sí, sí...

**I per Nadal?**

Per Nadal també, també, quan venia la vigilia de Nadal allà ho celebràvem: "Comprarem una mica cada un de pastes..."I menjàvem allà sota un rotllo i allà.

**I amb les companyes de la secció després sortien vostès també a passejar i a berenar i tot això o no?**

No, no, no...

**Perquè aquest matí una senyora m'explicava que després el Dijous Gras i tot això, també sortien. Quan sortien de la fàbrica se n'anaven a festejar.**

No, jo no sortia, a això no hi anava jo.

**Vostè quan sortia de la fàbrica...**

Ja m'anava cap a casa jo.

**Escolti una cosa, i la impressió que va tenir el dia que va entrar a la fàbrica, quan va veure allò tan gran, què va pensar?**

Em vaig quedar molt parada, no havia estat mai, no havia treballat mai, i em vaig quedar una mica d'això, sí. Bé, després ja em vaig anar acostumant.

**I escolti, quan vostè va marxar la fàbrica encara estava oberta.**

Sí, sí, sí.

**Però pocs anys després...**

Ja es va tancar, no vaig poguer arribar.

**Què recorda del procés de tancament de la fàbrica?**

No ho recordo...

**Què li van explicar que havia passat?**

No sé, van treure tota la maquinària i no sé si la van portar a Roda... No ho sé, es va tancar la fàbrica jo no sé per què, i aquesta fàbrica va quedar tancada. Ja va ser que van posar la biblioteca, que l'han conservat, perquè és nova i molt maca, perquè a la biblioteca he estat jo allà, a veure-la.

**L'ha agradat com ha quedat?**

Sí, molt maca, eh? Sí, molt maca, molt maca. Li vaig dir un dia a una noia: "He treballat 29 anys aquí, eh?" "Ah, sí?" "Miri, a tal "puesto", aquí, al "puesto" que estava!". Li vaig ensenyar.

**Escolti, i vostè de cara a tot lo que eren papers i tot això, de tots els anys que va treballar, després va poguer cobrar atur i tot? Perquè moltes senyores han tingut problemes amb això.**

Jo vaig plegar i em van donar el que em tocava i prou. Ara cobro el SOBI, no res, he treballat tants anys i cobro això només, eh? no vaig poguer arribar.

**Vostè s'ho pensava que tancaria la fàbrica?**

Es veia "algo", es veia "algo", que ja tot anava molt... i ja la fàbrica...

**Què vol dir que es veia?**

No sé... no anaven les coses... el fil i tot anava... es desperdiciava molt de fil, i... "bueno", unes caixes de fil perdut! Jo què sé, jo què sé! Jo noia, no sé què va passar, no sé què va passar... Perquè la Tecla Sala ja devia de ser morta quan va tancar, ella ja era morta, sí.

**I després de deixar de treballar a la fàbrica es va seguir veient amb les companyes?**

Amb algunes sí, de per aquí, sí et veies, per aquí les veies, sí.

**Però no quedaven...**

No, no.

**Era allò que es trobaven...**

Ens trobàvem i tal.

**I a la fàbrica va tornar alguna vegada més per alguna cosa?**

No, jo vaig anar pels papers pel “retiro”, que em fessin el paper de bona conducta, i després em van fer el paper per cobrar el “retiro”, el SOBI.

**Quan vostè treballava va ser que va morir la Tecla Sala o va morir després?**

No sé quan va morir, això sí que no sé.

**Em sembla que va morir després, ara que penso.**

Després de tancar-la?

**No, abans de tancar però després d’haver sortit vostè.**

Ah, poder sí, poder sí... Sí, em sembla que va morir... No... sí, que va morir i van fer un enterro aquí, el Solanich... Al Solanich se li va morir una nena, una noia, una nena que tenia 17 anys, perquè el Solanich estava separat de la dona no sé per què, i tenia allí la nena, perquè jo la veia quan plegava de la fàbrica, al migdia la veia allà al pati, i d’aquí l’Ajuntament va ser alcalde, el Solanich... i va morir la nena, i van fer un enterro i van fer els funerals aquí, a l’Hospitalet, el Solanich, i ho vaig veure, que hi havien uns cotxes...!

**CARA B:**

**... de la nena del Solanich, vostè encara treballava a la fàbrica?**

No, no.

**Ja no. Però va anar-hi igual.**

Sí, sí, sí, vaig anar i els treballadors també, i van fer la misa, perquè la van enterrar... vaja, no sé si la van enterrar... està enterrada a l’Hospitalet, eh? Que tenen el panteó a l’Hospitalet... no sé, no sé si li van fer l’enterro a Barcelona. Va venir tota la família que tenien...

**Li va fer pena que tanqués la fàbrica?**

Home, sí, tants anys, una fàbrica d’aquestes que... important, que la tanquessin, mira...

**Escolti, jo més o menys el que volia d’això ja ho hem fet, lo de la feina que vostè feia i tot això, però jo sempre pregunto al final si hi ha alguna cosa en especial, algun record que vostè tingui, alguna anècdota, alguna cosa triste, graciosa, simpàtica, que diguis: “Doncs això seria maco que quedés gravat!” Si pensa en alguna cosa, ara és el moment que tenim la gravadora engegada, i si no...**

D’això no. Llavors vaig estar que vaigt anar, que la Tecla Sala ens va pagar el col·legi... Tinc un noi que anava a la Tecla Sala, i ens va pagar el col·legi, ens pagava el col·legi. Vaig anar al despatx i em va pagar tot el col·legi, la matrícula i tot, jo no pagava remises ni res.

**Això ho feien amb totes les treballadores?**

Treballadores, sí, venien de Santa Eulàlia i de la Torrassa, venien aquí al col·legi de la Tecla Sala, perquè la Tecla Sala va venir aquí al col·legi a inaugurar el col·legi.

**Perquè ella devia d’haver donat... diners.**

Es veu que va donar diners al col·legi, i al carrer l’han posat Tecla Sala, el carrer es Tecla Sala. Llavors jo vaig veure el col·legi altre vegada, que va venir a inaugurar el col·legi, que venia un capellà, llavors hi havien els capellans... I el meu noi va anar al col·legi fins que va sortir, i em van pagar tot el col·legi a la fàbrica.

**O sigui, que la majoria de nens i nenes anaven al col·legi...**

De les treballadores anaven aquí, sí.

**Això no m'ho havia dit ningú.**

Sí, “pues” sí. No? “Pues” a mi m'ho van pagar, i a tots els treballadors els hi pagaven, sí. No ho sabia això?

**No.**

“Pues” sí, ja li dic jo.

**Déu n'hi do! Això és molt maco, veu? Això sí que val lapena que hagi quedat gravat. I recorda alguna cosa més?**

Ara no, em sembla que res més...

**“Bueno”, i si no és igual, “la paro” i si després li ve al cap alguna cosa la tornarem a posar.**

**Senyora Lola, moltíssimes gràcies, ha sigut molt maca l'entrebista, m'ha agradat molt, m'ha explicat coses que jo no sabia, li agraeixo moltíssim.**

Molt bé.